

28.09.2026

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK MADANIYATNI
SHAKLLANTIRISHDA EKO-YO‘LAK, EKOLOGIK BURCHAK VA
RIVOJLANTIRUVCHI MARKAZLAR INTEGRATSIYASI.**

Fayzullayev Sharipboy Nurullayevich

Samarqand davlat pedagogika institute maktabgachya ta’lim kafedrası professorı

Toshpo’latova Dilrabo Ulug’bekovna

1-kurs magistranti

E-mail: dtoshpolatova617@gmail.com Tel: +99893-266-75-99

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23239068>

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishning samarali yo‘llaridan biri sifatida eko-yo‘lak, ekologik burchak va rivojlantirish markazlaridan integrativ foydalanish masalasi yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi bolalarda tabiatga ongli munosabatni shakllantirish, ekologik bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirishda mazkur pedagogik vositalarning o‘zaro uyg‘un qo‘llanishini asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida kuzatish, suhbat, amaliy mashg‘ulotlar va didaktik o‘yinlar metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, integrativ yondashuv bolalarda ekologik tafakkur, qiziqish va mas’uliyat hissini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so‘zlar: ekologik madaniyat, maktabgacha ta’lim, eko-yo‘lak, ekologik burchak, rivojlanish markazlari, integrativ yondashuv, ekologik tarbiya, tabiatga munosabat.

Аннотация: В данной статье рассматривается интегративное использование эко-тропы, экологического уголка и центров развития как одного из эффективных путей формирования экологической культуры у детей дошкольного возраста. Основная цель исследования заключается в обосновании комплексного применения данных педагогических средств для формирования у детей осознанного отношения к природе, а также развития экологических знаний и навыков. В ходе исследования использовались методы наблюдения, беседы, практических занятий и дидактических игр. Полученные результаты показали, что интегративный подход значительно повышает уровень экологического мышления, интереса и чувства ответственности у детей.

Ключевые слова: экологическая культура, дошкольное образование, экотропа, экологический уголок, центры развития, интегративный подход, экологическое воспитание, отношение к природе.

Abstract: This article examines the integrative use of eco-trails, ecological corners, and development centers as one of the effective ways to form ecological culture in preschool children. The main purpose of the study is to substantiate the coordinated application of these pedagogical tools in order to develop a conscious attitude toward nature in children, as well as to enhance their ecological knowledge and skills. During the research, methods such as observation, interviews, practical activities, and didactic games were employed. The results obtained indicate that an integrative approach significantly increases children’s ecological thinking, interest, and sense of responsibility.

Keywords: ecological culture, preschool education, eco-trail, ecological corner, development centers, integrative approach, environmental education, attitude toward nature.

28.09.2026

Kirish. Bugungi kunda ekologik muammolarning keskinlashuvi insoniyatdan tabiatga nisbatan ongli va mas’uliyatli yondashuvni talab qilmoqda. Bu jarayonni esa eng avvalo bolalik davridan boshlash zarur[1,2]. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish ularni atrof-muhitni anglashga, tabiatni sevishtga va asrashga o’rgatish demakdir. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimida yangi pedagogik yondashuvlar, xususan, eko-yo’lak, ekologik burchak va rivojlantirish markazlaridan kompleks foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu vositalar bolalarning nafaqat bilim olishiga, balki bevosita kuzatish, tajriba va faoliyat orqali o’rganishiga imkon yaratadi.

Asosiy qism. Eko-yo’lak maktabgacha ta’lim muassasasida tashkil etiladigan tabiiy muhit bo’lib, u bolalarga tabiat bilan bevosita aloqada bo’lish imkonini beradi. Masalan, turli o’simliklarni parvarish qilish, tuproq bilan ishlash yoki suv bilan bog’liq oddiy tajribalar orqali bolalar atrof-muhitdagi jarayonlarni o’z ko’zlari bilan ko’radi va tushunadi. Bu esa ularda kuzatuvchanlik va qiziqishni kuchaytiradi. Ekologik burchak esa guruh xonasining ajralmas qismi bo’lib, unda o’simliklar, akvarium, tabiiy materiallar yoki kichik tajriba vositalari joylashtiriladi[1,2]. Bolalar bu yerda kundalik ravishda o’simliklarni sug’orish, ularni parvarish qilish orqali mas’uliyatni his qilishni o’rganadi. Eng muhimi, ular tabiatni faqat nazariy emas, balki amaliy jihatdan ham anglay boshlaydi. Rivojlantirish markazlari[4] esa bolalarning mustaqil va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu markazlarda ekologik mavzudagi o’yinlar, rasm chizish, konstruktorlar bilan ishlash yoki kichik tajribalar o’tkazish orqali bolalar o’z bilimlarini mustahkamlaydi. Aynan shu uch yo’nalish bir-biri bilan uyg’unlashganda, ya’ni integrativ yondashuv qo’llanilganda, ta’lim jarayoni yanada samarali bo’ladi. Tajriba shuni ko’rsatadiki, bolalar o’zlari ishtirok etgan, ko’rgan va bajargan faoliyatni tezroq va chuqurroq o’zlashtiradi. Shu sababli eko-yo’lakda kuzatilgan jarayonlar ekologik burchakda davom ettiriladi, rivojlanish markazlarida esa mustahkamlanadi. Bu esa bolalarda yaxlit ekologik tasavvur hosil qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish jarayoni faqatgina nazariy tushunchalar bilan cheklanib qolmasligi kerak. Chunki bu yoshdagi bolalar ko’proq ko’rish, his qilish va bevosita faoliyat orqali o’rganadi. Shu sababli ekologik tarbiya jarayonini tashkil etishda muhitning o’zi “o’qituvchi” vazifasini bajarishi muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan shu nuqtada eko-yo’lak, ekologik burchak va rivojlanish markazlarining integrativ qo’llanilishi alohida samaradorlik beradi. Eko-yo’lakni shunchaki o’simliklar ekilgan hudud sifatida emas, balki bolalar uchun kichik “tabiat laboratoriyasi” deb qarash mumkin. Bu yerda bola faqat tomoshabin emas[4], balki faol ishtirokchi bo’ladi: u tuproqni ushlab ko’radi, o’simlik o’sishini kuzatadi, fasllar almashinuvini his qiladi. Natijada bola tabiatni kitobdagi rasm emas, balki real hayotiy jarayon sifatida anglay boshlaydi. Ekologik burchak esa bu jarayonning davomiyligini ta’minlaydi. Agar eko-yo’lak tashqi muhit bo’lsa, ekologik burchak ichki makondagi “tabiatning kichik modeli” hisoblanadi. Bu yerda bolalar o’simliklarni sug’orish, ularni parvarish qilish orqali oddiy, ammo muhim hayotiy ko’nikmalarni egallaydi. Eng muhimi, bolada “men javobgarman” degan ichki hissiyot shakllanadi.

Rivojlantirish markazlari esa ushbu[3] tajribalarni tafakkur darajasiga olib chiqadi. Masalan, bola eko-yo’lakda ko’rganini rasmda aks ettiradi, konstruktorda qayta yaratadi yoki rolli o’yinlarda ifodalaydi. Shu orqali bilim oddiy kuzatuvdan chiqib, mustahkam tushunchaga aylanadi. Aynan mana shu bosqich ekologik madaniyatning shakllanishida hal qiluvchi rol o’ynaydi. Integrativ yondashuvning eng muhim jihati shundaki, bola bir xil bilimni turli muhitlarda qayta-qayta boshdan kechiradi: ko’radi, qiladi, o’ylaydi va ifodalaydi. Bu esa bilimni

28.09.2026

chuqur va barqaror o‘zlashtirishga olib keladi. Natijada bola tabiatga befarq emas, balki unga ongli munosabatda bo‘ladigan shaxs sifatida shakllana boshlaydi.

Xulosa: Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishda eko-yo‘lak, ekologik burchak va rivojlantirish markazlaridan integrativ foydalanish yuqori samaradorlikka ega. Bunday yondashuv bolalarda tabiatga mehr, ehtiyotkorlik va mas’uliyat hissini shakllantiradi. Shu bois maktabgacha ta’lim amaliyotida ushbu usullarni keng qo‘llash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. *Qodirova F.R., Toshpo‘latova M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 256 b.*
2. *Karimova N. Ekologik tarbiya asoslari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. – 180 b.*
3. Fayzullayev Sharipboy Nurullayevich. Rivojlantiruvchi markazlarni tashkil qilish texnologiyasi. Darslik. – Samarqand: “Samarqand davlat chet tillar instituti” nashriyoti, 2026. – 180 bet.
4. Fayzullayev Sh.N. “BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH METODIKASI”(maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun),darslik. -Samarqand, SamDU nashriyoti, 2022. 216 b.
5. <https://cyberleninka.ru>
6. <https://elib.tdpu.uz>